

A mai magyar iparművészet

Ifj. Richter Aladár

A magyar iparművészek országos egyesülete ügyv. alelnöke.

Az iparművészet alkotóművészet éppen úgy, mint a képzőművészet. Alapvető különbségeiből válik éppen érthetővé azonban az, hogy mi is és miért iparművészet? Ez a különbség pedig a művészeti alkotás gyakorlati elindulásának pillanatában már világosan megmutatkozik.

A képzőművészet — két nagy főcsoportjában (festészet és szobrászat) *ēi*> annak minden kapcsolódó mellékágazatában — a „szépet a szépért” (l'Art pour l'Art) cselekvő művészeti alkotó tevékenység nagyszerű teljesítménye. Egyetlen célja a szép létrehozása, s ha ezt a célját elérte, úgy már be is teljesedett. Sokan „szabad művészeteknek”, vagy „kötetlen művészeteknek” is nevezik, és nem alaptalanul. Hiszen a vérbeli képzőművész a spontán művészi fantáziának színben-formában testet adó alkotó mestere, aki semmiféle megkötöttséget nem tűr, és nem is tűrhet. Igazi és egyetlen ideális éltetőeleme a legteljesebb szabadság.

Nem ilyen egyszerűen állunk azonban az iparművészet síkján. Az iparművészet — eltekintve attól, hogy szakágazataiban lényegesen tagozottabb mint a képzőművészet — lényegében is élesen különbözik a képzőművészetektől. Célja nem az „öncélú szép”, hanem „*valamit széppé tenni!*” Itt tehát nem a művészi gondolathoz kapcsolódik egyszerűen a kifejezés módja, eszköze és anyaga, hanem ab ovo valaminek a széppé tételére keletkezik a művészi gondolat. Ennek megvalósítására már kötöttek az eszközök és az anyag. Az iparművész keze is „*kötött*” tehát, mert természetszerűen művészeti kultúrájának gyakorlati aktivitása is kötött. Köti az a bizonyos *valami*, amit éppen széppé akar tenni. Köti annak anyaga, formája, sőt leggyakrabban annak gyakorlati szükségessége is. A kiindulási pont — az a bizonyos „valami” — önmagában egyszerű. Ha a művész ezt széppé akarja tenni, úgy *díszíti, dekorálja* művészetével és művészetének mindig az adott esethez külön kiválasztott megfelelő eszközével. Szem előtt tartva ellenben, hogy széppé alkotásának eredménye lényegében soha nem lehet más, mint az, amit széppé akar tenni! Ez pedig ugyancsak figyelemreméltó körülmény, mert nemcsak megvilágítja a képzőművészeti és iparművészeti alkotó tevékenység lényegi különbségét, de alapját képezi az iparművészeti dekorativitás szükségességének és megértésének is.

Mint említettem, az iparművészet *díszít* — *dekorál*. Ha valaki most arra gondol, hogy egy szép szoborral vagy festménnyel is *díszítünk*, amikor

azt egy téren vagy egy szoba falán megfelelően helyezük el, úgy máris nyilvánvaló, hogy azzal a műalkotással *közvetve* díszítettünk. De ez a többnyire utólagos *elhelyezési* aktus a mű megalkotására a képzőművészet mai helyzete szerint többé-kevésbé nem bír befolyással.

Az iparművészeteknél ellenben alapvető és éppen ezért az iparművészetek kifejezési formanyelve is lényeges eltéréseket, vagy helyesebben megkötöttségeket mutat. Díszítő művészet lévén, formanyelve is a díszítés szükségességéhez alkalmazkodva alakul, és így díszítő — *dekoratív lesz*. Ezt a kifejezési formanyelv alakulást vagy alakítást „*stilizálásnak*” nevezzük. Ez a kifejezési formastilizálás az iparművészeteknél azonban szintén megkötött, és soha nem lehet az alkotóművész spontán tetszése szerint. Köti az anyag, amibe vagy amivel éppen dolgozik, vagy dolgoznia kell. Az anyag pedig nagy úr az iparművész felett, s az iparművész csak akkor lehet igazán úrrá az anyag felett, ha annak rejtett, de természetes követelményeit nemcsak technikailag, de formastílusában is képes a szemlélő előtt kibontani a művészi alkotás sikeres eredményével.

Ha mindezeket mármost definitive összegezem, úgy azt mondhatom, hogy az iparművészet olyan alkotóművészeti tevékenység, amely *anyagszerűen dekoratív kifejezési formanyelv útján valamit széppé alkot*.

Éles határvonalakat azonban a képző- és iparművészet között nem lehet minden vonatkozásban ma megvonni. Különösképpen áll ez azoknál az iparművészeti szakágazatoknál, amelyeknek hasonló kifejezési formanyelvágazata a képzőművészetek világában is megvan. Ezek pedig: éppen a festészet és a szobrászat. Ha szakkulturailag szelektálnunk kellene itt — ami főként szakkiállításokon és a művészeti szakképzés eseteiben aktuális, — úgy az említett iparművészeti definíció segítségével tehetjük ezt. Elismerem azonban, hogy éppen ez utóbbi két művészeti szakágazatnál az ilyen szelekció legtöbbször vitatható . . . Mi, iparművészek azonban művészeti szakkulturánk egészséges, tiszta kifejlesztése és továbbfejlesztése érdekében kénytelenek vagyunk művészeti értelemben bizonyos fokig sovíniszták lenni egy kissé látszólag a képzőművészetekkel szemben. Ebben a belső kultúrküzdelemben azonban mind a mai napig sikerült megtartanunk azt a feltétlen zsinórmértéket, hogy „türelmetlenekké” nem váltunk . . . A művészet élete is küzdelem, mint minden, ami az ember életéhez kapcsolódik. Nehéz ez a küzdelem, de szép. Szép, mert a magyar iparművész küzdelme igazi magyar életküzdelem. Sok nehéz harc és csata, s ha visszatekintek a mi korunk iparművészetének erre az életküzdelmére, úgy büszkén állhatok ki mint annak képviselője, mert sikerre halmozódik, és a mi iparművészetünk ívelése, fejlődésének százszorosán rögzös magyar útja ellenére, nemzetközi viszonylatok mellett is, a magasságba lendül.

Hivatalos szakképzésünk ma az iparművészeteknek hét ágazatát regisztrálja, úgymint: i.) ötvösség, 2.) kerámia, 3.) textilművészet, 4.) iparmű-

vészeti grafika, 5.) festészet, 6.) szobrászat és végül 7.) építő-iparművészet.

A nemzetközi gyakorlati élet azonban máris szélesebb tagozódásra specializálódik, merthízen a fotóművészet, a film, a színházi szcenika, az üveg, a vas művészete (nemeskovácsosság) és jó egynéhány — főleg anyagok szerint speciális — iparművészeti ágazat bontakozik ki éppen napjainkban.

A háború utáni idők általában nem túlságosan dédelgették a mi iparművészetünk fejlődését, mint ahogyan a mi korunk géptechnikai és merkantil világa általában nem hordja tenyerén a művészetek érdekeit. . . Mégis azt látjuk, hogy éppen az iparművészetek — s gyakorlatibb kapcsolatuknál fogva ez érthető is — az idők viszontagságai ellenére is, itt is—ott is megtalálják az életbenmaradás lehetőségeit, sőt nem egyszer a lendülő fejlődés eredményeivel örvendeztetik meg a műkedvelőt és szakmabélit egyaránt.

Mint általában a művészetnek — úgy az iparművészeteknek is veszedelmes ellensége és sajnos sokszor gyilkosa a kontár-dilettantizmus! A mi iparművészetünk is ettől szenved, és sajnos, nem egyszer *senyved* a legtöbbit. A filléres olcsó bazartermék tömeglehetőségei nem egyszer ítélnék hosszabb-rövidebb halálra egy-egy iparművészeti ágazatot, s ha hozzávesszük azt, hogy az iparművészetek a napi élet elkerülhetetlen szerves kapcsolatában a mindenkor divatváltozás jelentős függvényei is, bizony könnyen érthető, hogy sokszor igen súlyosak az iparművészeti kultúra életútjai.

A háború előtti és alatti évek iparművészete bizonyos ornamentális ambíciókat mutatott, amiket éppen az összefogó, s legteljesebb iparművészet — az építészet — a „Balhaus” előretörése folytán ma már teljesen lemorzsoltt. Pillanatnyilag az ornamentika az iparművészetekben általában nem korszerű és nem divat, bár éppen a legutóbbi két-három év nemzeti felbuzdulása nálunk páratlanul gazdag népművészetünk őstalaját szántogatja. Ki ne tudná manap, hogy hölgyeink estélyiruháin éppen úgy, mint strandpizsamáin divat lett a sárközi himzés és szalag, de a bujági és sárközi „façon” is...! Ez azonban egyelőre csak egy elszigetelt jelenség, és textilművészetünkben speciálisan a női divat terén hódít. Két-három év alatt egy *Tudós Klára* fogalomná nőtt és iskolát teremtett.

A mi iparművészetünk általában hazai szemüvegen át nézve bizonyos nemzetköziséget mutat. Ez érthető azokból az időkből, amelyekből ez a mai fejlődés kinőtt. De érthető főleg abból, hogy világviszonylatban páratlan népművészetünk nemzeti vadvirág-zamata mellett a természetszerűen kultúrált és *mis* társadalmi légkörökben élő iparművészet — éppen itthon — kétszeresen nemzetközinek tűnik. A külföld szeme azonban élesebbnek bizonyul. Iparművészetünknek speciális és nem egyszer nemzeti karakterisztikumait éppen külföldi megjelenéseinek eredményei regisztrálják. Így volt ez a milánói triennálékon, így volt ez két év előtt Parisban, tavaly Berlinben, s az idén Lengyelországban, és túl a tengeren New-Yorkban.

Nemzeti stílus kifejlődése, minden szakkultúránk fejlődését célzó ambíciónk rugója. De eredményt itt csak igen szívós és hosszabb időt igénylő alapos munka hozhat úgy, hogy ez a nemzeti eredmény még a „fásult hazai szemek” előtt is közvetlenül lehessen. Napjainkban a szélesebb társadalom legkülönbözőbb rétegeiben mind erőteljesebbé válik a nemzeti öntudat, s ezzel kétségkívül mind helyesebbé kristályosodik az. Ugyanezen jelenség észlelhető az iparművészet gyakorlati életében még akkor is, ha ez a belső nemzeti öntudatfejlődés — éppen mert a jelen aktivitása — nem kristályosodott ki egyelőre olyan impozáns formában, hogy a műkedvelő nagyközönség előtt a műalkotások zömében is egy sajátosan magyar karaktert reprezentálhasson. Ennek oka pedig egyrészt az az Európaszerte végigsöpört nemzetközi áramlat, amely a háborút követő másfél évtizedet jellemzi, másrészt, hogy iparművészetünk — mint általában alkotóművészeink — hosszú éveken át nélkülözték a komoly és reális feladatokat. Az általánosan nehéz gazdasági viszonyok közepette a művelt középosztály ma már majd teljesen kiesett az aktív műpártolók sorából. A gépesített gyárilap sokszor még az egyházi művészetek terén sem kímélte az alkotó művész-kéz munkájának a lehetőségeit. Az állam egymaga minden erőfeszítése mellett sem lehet elég hozzá, hogy az alkotóművészetek virágzására kellően bőséges talajt biztosíthasson. Néhány éve örvendetesen tapasztaljuk, hogy egyéb közhatóságaink, megyék és városok törvényhatóságai, mind többen csatlakoznak az aktív műpártolás nemes zászlaja alá. Különös örömmre van éppen felemlítenem, hogy Szent István ősi városa, Székesfehérvár úttörő volt ebben a kérdésben, s mind a mai napig vezet. A művészet pedig soha nem hálátlan. Íme itt van ez a város országvilág szeme előtt, minden szónál fényesebb bizonyságául annak, hogy mikép hálálja meg a művészet a megértő és áldozatos műpártolást! Ez az örvendetes, szép és eredményes közhatósági támogatás azonban édes-kevs lehetőséget adhat általában az iparművészetek sokezerféle apróságainak fejlődő életére. Sőt! Az iparművészeteknek éppen egyik fő jellemzője, hogy ezekkel a számtalanféle apróságaival beviszi a művészetet a magánélet legkülönbözőbb kapcsolataiba, s nemesítő és lélekfinomító hatása éppen ezért különös hivatást ad neki. Szakmai közületeink lankadatlan erőfeszítéseket folytatnak azért, hogy a társadalom érdeklődését iparművészetünk irányában fenntartsák és fokozzák. Az élet általános érdektelensége és a merkantil kontárkodás kultúrát pusztító garázdálkodása közepette alig-alig érhetnek el komolyabb eredményeket. Nagy segítségére lehetnek e kérdésben iparművészetünk kedvezőbb fejlődésére éppen azok, akiknek a nemzetnevelés hivatásuk — a magyar tanítók és tanárok. Gondoljuk csak meg azt, hogy az ifjúság lelkében jól elültetett kultúracsírából mi minden fejlődik és terebélyesedik egy-egy magyar életen át. Talán megoszthatnók a művészetek fejlődéséért folytatott hazafias kultúrkuzdelmet! Vállalják ők az ifjúságot, mi majd megküzdünk az élet másik felével. Ilyen úton a magyar társadalom is a nemes műpártolás zász-

laja alá sorakoznék, s művészeti értelemben az új magyar élet is olyan képet öltene, mint éppen Szent István városa.

Néhány szót még arról, hogy e nehéz viszonyok mellett minő reális eredményeket mutat iparművészetünk jelene.

Az elmúlt esztendőök nagyszerűen kedveztek *kerámikai művészetünk* fejlődésének. Itt elsősorban a zománcba égetett agyag művészetére gondolok. Oka ennek egészen gyakorlati és reális. A kerámia igen alkalmas díszéül bizonyult a modern lakásművészetnek, s viszonylag igen olcsó! Így minden vonatkozásban és különösebb támogató akciók nélkül is kedvező „élet teret” lelt a maga számára.

Erősen nyomul előre az utóbbi évek folyamán a magyar *textilművészet*. Művészi szőttesek, gobelinek, új magyar csipkék és hímzések ma már muzeális értékeket is képesek termelni.

Általános *építő iparművészetünk*, művészetileg ép úgy, mint iparilag, kiválóan felkészült. Sajnos, feladatok hiányában tengődik. Az olcsó „pinceipar” *szemre termel*, de természetesen valódi értéket nem képes adni. Pedig bútort sem az vásárol jól, aki *csak olcsón vásárol*.. .

Ötvösművészetünk a legsúlyosabb válsággal küszködik. Az arany, a drágakő ma már csak szép álma az ötvösművészetnek. A nem nemesfémek művészi kultusza pedig e pillanatban mégcsak korszerű művészeti program. Nekem különös és sokat hangoztatott meggyőződésem azonban, hogy a nemeskovácsosság új reneszánsza előtt állunk — és a réz és vas művészi kultúráját rövidesen kitermeli a mi belső magyar életünk is. Székesfehérvárott történt az első lépés ebben az irányban is, s örömmel tapasztalom, hogy hasonló problémák megoldására máris több konkrét lehetőség mutatkozik.

Üvegművészetünk is egy ilyen aktuális program, s ez érthető, hiszen a vas és az üveg a modern építészetnek két *legmodernebb* anyaga.

Iparművészeti grafikánk főleg a reklámgrafika terén ért el Jelentősebb fejlődést, s úgylátom, hogy ennek a szellemi értékünknek a gyakork; életbe való egészséges felszívódása éppen most kezd virulens lenni. Bélyegm«. észetünk pedig — amint komoly lehetőségekhez jutott — egyenesen nemzet'özi sikerekkel dicsekedhetik, főleg az utóbbi két esztendő alatt.

A *fafaragás* iparművészeti értelemben ma valósággal kiesett. Nem korszerű. Sajnos az iparművészet életében ilyen és hasonló jelenség gyakran észlelhető. A modern bútor egyszerű vonala és a praktikum fő céliránya nem igen ad alkalmat a művészkéz vezette véső munkájának.

Az *iparművészeti festészet* és *szobrászat* egyszerűen összezavarodott. Nehéz ma kihámozni ezt az alkotóművészetek tömegéből még a szakavatottaknak is. Hiszen a legfrissebb képzőművészetünk is alkalmazottságra, s bizonyos dekoratívásra törekszik. Egy Ohman Béla és egy Dióssy Antal azért mégis az iparművészeti szakkultúra büszkeségei. A zártabb és határozott feladatok szakavatott szervezésben sokat segítenének ezen a téren.

Színházművészetünk iparművészeti értelemben élénk bizonyíték előadott általános megállapításaimnak. Ahol reális lehetőség van, ott az iparművészet bámulatos gyorsasággal lendül felfelé. Kitűnő Oláh Gusztáv barátomat nem egyszer hallottam „megkritizálni” azért, hogy nagyszerű szcenikáival *elnyomja* a zene zavartalan hatását. Én magam ugyan soha nem éreztem ezt, de nem egyszer tapasztaltam, hogy a kiválóan magas nivójú szcenika bámulatosan képes fokozni örökértékű operai műveket is.

A *film* is pénzkérdés, sőt talán a legteljesebb értelemben. Iparművészeti-tilleg itt még igen szűk cipőkben járunk. Kilitásaink azonban — remélem — kedvezőek. Az igazi értékes film számtalan iparművészeti képességet és eredményt követel. Gondoljunk csak egy-egy felejthetetlen angol vagy francia filmre — főleg történeti filmekre, de akár a legmodernebb témájúkra is. Csupa elmélyült alapos iparművészet a szcenikájuk. De iparművészet a szónak egészen magas értelmében e filmek fotóművészeti része is.

Általában azt mondhatom, hogy a mai magyar iparművészet tudatosan is keresi életlehetőségeit a magyar életben, amelynek egy szerves alkotóeleme akar lenni. Ez az akarása azonban eredményessé csak akkor lehet, ha a magyar élet is a magyar iparművészet keresésére indul. E két irányú, de egy célt kereső komponens — egészen bizonyos — egy nagyszerű kultúreredményben találkozónék össze.

Nehéz századokat élt át már a magyar. Elvették nem egyszer jószágát és földjét. Volt idő, hogy megnémították magyarul beszélő ajkát is. De kultúráját soha senki el nem vehette. Ez az a nemzeti kincs, amely minden viszontagságot kibír, s amely éppen a nemzet legválságosabb óráiban a nagyvilág előtt mindig hatékony szószólója lett a magyar ügynek.

A mi iparművészetünk pedig éppen a legutóbbi másfél évtized alatt sok ilyen *politikai fegyverténnyel* dicsekedhetik a távol külföldön. Iparművészetünknek egyetlen külföldi megjelenése sem történt meg a nélkül, hogy nemzetközi feltűnést keltő becsületet ne hozott volna a magyar névnek. Kétszere- sen megérdemli tehát, hogy minden magyar erő minden közvetlen és közvetett eszközzel támogatására legyen a mi nyiló-fakadó jobb magyar életünkben.